

tatarozására, amelynek fővédnökéül felkéri Dr. Semjén Zsolt országgyűlési képviselő urat. A jótékonysági hangversenyek időpontjai: 2003. szeptember 26., október 18., november 19., 2004. január 24. -17 órai kezdettel, helyszíne: Budapest, XI. kerület Orlay u. 6., Örmény Katolikus Templom. A jótékonysági koncertek költségeit a FÖÖ viseli. Felelős: Kátayné Szilvay Ingrid.

69/2003.(09.02.) FÖÖ. határozat:

A Testület úgy dönt, hogy az erzsébetvárosi (Románia) örmény katolikus nagytemplom részére tűzvédelmi berendezések beszerzése céljából 100 ezer Ft-ot adományoz a templomot kezelő Örmény Alapítványnak (Fundatia Armeana), elszámolási kötelezettséggel. Felhatalmazza elnökét az együttműködési megállapodás aláírására, a pénz átutalására.

70/2003.(09.02.) FÖÖ. határozat:

A Testület úgy dönt, hogy az ARMENIA Magyarörmény Időszaki Szemlét 200 példányban megrendeli jelenleg 15 ezer Ft-ért lapszámonként a Pro Armenia Alapítványtól, a lap kiadójától. Felhatalmazza elnökét az együttműködés, megállapodás aláírására. Ft/Lei átváltás változás során a vételár módosulhat.

Nem tudunk eleget az örmény történelemről, amely egyúttal erdélyi, magyarrá vált örmény őseink őstörténete is. Célszerűnek találtuk ezért, hogy a legújabb történeti kutatások alapján készült, *a História c. folyóirat 2002/7* számában megjelent, összefoglaló cikket megismertessük olvasóinkkal.

Schütz Ödön - Nagy Kornél

Az örmények történetéből (Kiállítás a Károlyi palotában)

(I. rész)

Az indoeurópai nyelvet beszélő örmény nép eredete - írásos források hiányában - a történelem homályába vész.

Az ókori Arménia

A jelenleg legelfogadottabb nézet szerint az örmények valószínűleg a frígek kötelékében vándoroltak a Balkánról vagy az Al-Duna vidékéről Kis-Ázsiába és jutottak el a Kr.e. 13. században a Hettita Birodalom északkeleti szélén fekvő Hajasa-Azzi tartományba. Az örmény nép másik eleme pedig az Eufrátesz nagy északi kanyarulatánál, Arme-Supria törzsei között kereshető.

A Kr.e. 9. században a Van-tó környékén és az egész későbbi örmény hegyvidéken már egy új hatalom virágzott fel: Urartu. Urartu hanyatlásával azután előbb az asszírok, majd a médek uralták az egész örménylakta vidéket. A Dareiosz király uralma idején, a Kr.e. 520-ban kőbe vésett behisztuni feliraton pedig már a perzsa király vazallusai sorában szerepelt Arménia neve.

A perzsa birodalom hanyatlásával évszázadokon keresztül sok emlék tanúskodik a görög kultúra terjedéséről. Örményország a Kr.e. 330-as években a Makedón Birodalom része lett, így a hellén kultúra még a korábbinál is erősebben hatott. Arméniában a görög hatás II. Tigrán király (Kr.e. 95-55) uralkodása idején érte el tetőfokát. Tigran király bölcselőket, színészeket hívott meg a Kr.e. 77-ben alapított új fővárosba: Tigranakertbe.

Nagy Sándor halála (Kr.e. 323) után Örményország a diadokhosz államok háborúskodásainak színterévé vált. Ez volt az első olyan korszak az örménység történetében, amikor örmény területek is meg-, illetve felosztottá váltak. Ebben a korszakban már két Örményor-

szágot is meg kell különböztetnünk: egy Nagy-Örményországot, amely gyakorlatilag egybeesik a mai Örményországgal, valamint a Kis-Örményországot, amely Kelet-Anatólia területén volt található.

A két országrészen az újból megerősödött pártusok, valamint a rómaiak osztozkodtak. A görög hatást fokozatosan háttérbe szorította a pártus kultúra előretörése Örményországban. (Az örmény nyelv szókincese mutatja; az eddig elemezhetőnek bizonyult szavak 25-30%-a pártus eredetű.)

Az elhúzódó háborúk alkalmat nyújtottak az újabb önálló államalkotásra: I. Artasesz Kr.e. 189-ben megteremtette az új Örményországot. Dinasztiájának legdiadalmasabb alakja a már említett II. Tigrán volt, aki Arménia területét Médiától Kappadókiáig és Palesztináig terjesztette ki.

A 3. század elejétől azonban, a perzsa Szaszanida-birodalom felemelkedésével és a pártus birodalom bukásával Örményország ismét a nagyhatalmi versengések színterévé vált. Az örmények perzsa uralom alá kerültek, akik szellemi és fizikai beolvasztásukra törekedtek. Zarathusra tanainak erőszakos terjesztésére azonban az örmények több évtizeden át vívott felkeléssel válaszoltak. 490-ben a perzsa udvar végül elfogadta, hogy Örményországban a kereszténység az uralkodó vallás, az örmények pedig továbbra is a Szaszanida-dinasztia befolyása alatt álltak. Helytartóik viszont zömmel a helyi főnemesség köréből kerültek ki, amely korlátozottan ugyan, de biztosítani tudta az örmények etnikai és politikai különállását a birodalmon belül.

Arab invázió, mohamedán térítés

Mohamed megjelenésével (622) az Arab-félszigeten az addig békés nomád életet folytató beduinok és a kereskedőkaravánok helyét a hit harcosai foglalták el. A 7-9. században Örményország az Arab Birodalom és a Kazár Kaganátus közötti hatalmi harc felvonulási területévé vált. 640 körül az arabok Örményországba is betörték. Egyben megindult az egész vidék mohamedán hitre térítése. De míg Perzsia egész lakosságát sikerült a mohamedán igába kényszeríteni, Örményhonban a lakosság java része a fokozódó kényszer ellenére is megtartotta ősei hitét.

Az araboknak való politikai behódolás azonban nem hozott nyugalmat Arménia sokat szenvedett népének, a kazárok időnként betörték a Kaukázuson túlra és végigpusztították a vidéket, amire válaszul az arab sereg megtorló hadműveletet vezetett a kazárok ellen örmény földön keresztül.

Az örmény lovagkor

Az arab uralom végére az örmény Bagratuni főnemesi család gyakorlatilag Örményország korlátlan urává vált. Az ún. „Bagratida újjászületés” 150 éves időszak (886-1045) kezdetén az örmény főurak 885-ben Asot Bagratunit örmény királlyá választották, amit az arab kalifa is elfogadott. 886-ban a bizánci császár is királyi koronát küldött neki, a nemzetközi elismerés tehát teljessé vált.

961-ben a Bagratidák a fővárost a keleti határszélen fekvő Dvinből a nyugati határzónába, Aniba tették át. Kitűnő stratégiai fekvése és az élénk kelet-nyugati átmenő kereskedelem hamarosan jólétet és felvirágzást hozott a városnak.

A grúz perszonálunió

A 11. század derekán végzetes csapás zúdult a Közép-Keletre, az örmény népre: a Belső-Ázsiából előzőnlő szeldzsuk áradat. A szeldzsuk hordák egymást követő hullámokban

(1048, 1054, 1065) végigsöpörtek egész Észak-Perzsián, Dél-Arménián. 1065-ben az örmények utolsó mentsvárát, az „ezertornyú” Ani fővárost is elfoglalták. A szeldzsukok közel ötvenéves uralmát az anyaországban mintegy százéves békés periódus követte, amikor is a Bagratuni család grúz ága kiterjesztette uralmát a király nélkül maradt örmény területekre. I. Tamara és IV. Építő Dávid király uralma alatt Örményország mind kulturálisan, mind gazdaságilag felvirágzott, Aniban pedig a grúz király által kinevezett helytartó gyakorolta az uralkodó jogait. A 12. századot egészen a mongol hódításig a grúz perszonálunió korszakának is szokás nevezni.

A kilikiai Kis-Örményország

A szeldzsukok elől az örmény köznép és a főurak egy része a kilikiai Arménia Minorba (Kis-Örményország) menekült. Majd, amikor az egymást érő nomád viharok ismételten végigszágulhattak e területen is, az örmények délebbre húzódtak a Taurosz hegységbe, majd a hegylánc védőgyűrűje mögé a déli lejtőkre és a tengerparti síkságra.

A következő két évszázad folyamán minden oldalról veszély fenyegette őket: északról az ikoniumi szultánátus, keletről a kereszties antiochiai hercegség terjeszkedési törekvései; Bizánc pedig változatlanul igényt tartott Kilikia birtokára.

Ez a kis ország akkor is tartani tudta magát, amikor a szeldzsukok után újabb nomád áradat, a tatár-mongol hadak szántottak végig Észak-Perzsián és Dél-Arménián. Az anyaországban már 1236-tól mint hódított területen rendezkedtek be a tatárok, a kilikiai uralkodók pedig 1244-ben behódoltak, miáltal mentesültek a megszállástól.

Kilikiai Arménia virágkora a 13. század volt. A Földközi tenger északkeleti szegélyén hosszú partvonallal rendelkező kis állam a nyugat-keleti tranzitkereskedelem fontos átrakodó állomása lett, mert Arménián keresztül Tebrizzel, Bagdaddal, sőt a távolkeleti mongol fővárossal, Karakorummal is folytattak karavánkereskedelmet. Ezek az előnyök vonzották az itáliai és dél-francia kereskedőket, akik egymás után nyitották meg raktárházaikat a kedvező fekvésű Ajasz (Lajazzo) kikötőben.

A gazdagság meglátszott a királyság kulturális életén is. Szisz, a főváros, Hromkla, a katolikosz székhelye, Tarszosz püspöki székhely, Korikosz, a régens vára fontos egyházi és világi művelődési központ lett. Virágoztak a kolostori iskolák a Taurosz lejtőin, az Amanosz (ún. „Fekete”) hegységben.

A kilikiai örmények ugyanakkor szoros kapcsolatban álltak a Szentföldön harcoló lovagrendekkel, elsősorban a templomosokkal és a johannitákkal. Az örmény királyok a lovagrend tagjainak számos kiváltságot biztosítottak, s az ország keleti peremvidékein több erődítményt adnak nekik hűbérbe. A kapcsolatnak kulturális hozadéka is volt: a latin, az okszitán és a francia nyelv. Az érintkezések révén a kilikiai udvarban gyökeret eresztettek a neolatin nyelvek.

Ezt a virágzó kis országot a mamelukok (1250-tól Egyiptom urai) évtizedenként megisméltető pusztító betöréseikkel tették tönkre és pusztították el teljesen 1375-ben. Arménia Minor örmény lakosságát az évszázadokon át egymást követő nomád hordák erősen megtizedelték, így amikor az ottomán-perzsa vetélkedés megindult, e területen már csak gyér lakosság élt.

Tatár-mongol uralom

Örményországban az egymással hadakozó helyi türkmén emíreknél sokkalta nagyobb pusztítást végzett a két mongol utóállam, az Aranyhorda és Csagatájulusz nagy hatalmi vetélkedése. Timur Lenk 1386-ban kezdődő hadműveleteiben többször végig pusztította Örményországot, mint az Aranyhordához tartozó területet. Pusztító hadjáratainak csak 1405-

ben bekövetkezett halála vetett végett.

A nomád csapatok esztelen rablógazdálkodásukkal hamar tönkretették az országot. A lakosság a végső elnyomorodás elől elszökött; északon a fő állomás a Krím félsziget volt, ahol az évszázadok folyamán sok százezer kivándorolt alkotott tekintélyes telepeket a genovai kézben lévő gazdag kereskedővárosokban: Kaffában (Theodoszia, ma Feodoszija), Szolhatban (Eszki Krím) és környékén. Majd amikor 1475-ben a Krímet elfoglalták az oszmánok, az örmények nagyrész tovább vándorolt Lengyelországba, a nyugat-ukrán határvidékre: Lvovba, Kamieniec-Podolskiba, a környező megyékbe és Moldvába. A 17. század végén, vallási üldöztetés miatt, ezrével költöztek át innen az örmények Magyarország területére. (Belőlük alakult a néhány évtized alatt hamarosan oly tekintélyessé vált erdélyi örmény kolónia.)

A hadakozó turkomán törzsek szomszédságában, a hadak útjából félreeső hegyek zugaiban azonban nem hunyt ki a kultúra mécsvilága. A tatár korban működött a gladzori akadémia (1280-1338), melyet magas színvonalú, tudományos alkotómunkájáért „második Athén”-nak nevezték.

Örmények az oszmán birodalomban

A 16-18. századra az oszmán-perzsa háborúskodás nyomta rá bélyegét. A hadi események jobbra örménylakta területen zajlottak.

Az 1551. évi újabb perzsa-oszmán összecsapás idején súlyos veszteségek érték az örmény lakosságot a Van-tótól az Arax folyóig és a Fekete tenger délkeleti vidékéig. Az 1555-ben megkötött béke sem hozott változást, Kelet-Anatólia, a régi Vaszpurakan tartomány továbbra is ottomán kézen maradt. Az 1588-ban trónra lépő fiatal I. Abbász perzsa sah azonban újjászervezte hadseregét - melyben grúz és örmény gárdacsoportok is helyet kaptak -, s 1603-ban már elfoglalta a mai Arménia déli részét: Nahicsevánt, Dzsulfát, Aguliszt, Jerevánt. 1604 végén 350 ezer örményt hurcoltatott el az örmény délvidékről Perzsiába. A falusiakat a Kaszpi-tenger déli partján lévő selyemhernyó-tenyésztő vidékre, a városi kereskedőket pedig Iszfahán új külvárosába, Új-Dzsulfába telepítették le. A falusiak azonban a szokatlan nedves levegőben elpusztultak vagy beolvadtak a helyi lakosságba; a dzsulfaiak viszont a perzsa selyemkereskedelem közvetítői lettek.

(folytatjuk)

Asztrológiai modell

A hidegen kalapált fémlemez a három központú szoláris rendszert volt hivatva bemutatni. Az alsó traktusban helyezkedett el a Föld, amelyet egy félkör alakú forma testesít meg. Fölötte keresztyszerű ábrázolást látni, amely hasonlít a modernkori csillagászatban a Földet szimbolizáló jelhez.

A körülötte elhelyezkedő két, szélesebb gyűrű a vizet és a légekört jelképezi, amely körülveszi planétánkat. A sugarakat kibocsátó Nap a tárgy tetején kapott helyet. A tárgy középső részén helyezkedik el az áttört, elnyújtott, hármas keret övezte rombusz, amely az eget szemlélő személy szemét van hivatva megjeleníteni. A rombusz oldalain szimmetrikusan elhelyezett, három-három darab, a bolygókat, illetve a bolygót megtestesítő jeleket tartó pálcákat (kettő ezek közül letörött) láthatunk,

A Holdat a Nap és a Föld között lehet látni a bal oldalon. Az öt bolygó - a Merkúr, a Vénusz, a Mars, a Jupiter és a Szaturnusz -, amelyeket szabad szemmel is látni lehetett, egymást követik.
